

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	11
2. ANTECEDENTS HISTÒRICS PREVIS A L'ÚLTIM TERÇ DEL SEGLE XIX	15
3. GINÉS GEIS GOTZENS: ELS ANYS A LA PENÍNSULA (1851-1881)	29
4. GINÉS GEIS GOTZENS: ELS ANYS A FILIPINES (1881-1896)	39
5. GINÉS GEIS GOTZENS: EL SEU «REGENERACIONISME»	57
6. LA MAÇONERIA I LA PROPAGANDA	69
7. LA PRESA DE CONSCIÈNCIA NACIONAL	77
8. LA IMPOSSIBILITAT DE MANTENIR L'IMPERI	83
9. EL «DESASTRE DEL 98»	89
10. CONSEQÜÈNCIES DEL «DESASTRE DEL 98»	95
11. CONCLUSIONS	99
BIBLIOGRAFIA	103
ANNEX 1: IMATGES	109
ANNEX 2: TRANSCRIPCIONS	121
ANNEX 3: DIARIS	177

1. INTRODUCCIÓ

L'objectiu principal d'aquest treball és demostrar que la pèrdua de Filipines, que posava punt i final al que havia estat l'imperi espanyol, va ser conseqüència directa d'un sistema colonial fràgil, de la incapacitat dels governants per a comprendre els canvis que estaven succeint als territoris del Pacífic i de la marginació i indiferència que aquest territori d'ultramar va tenir sempre per part de les institucions de la metròpoli. Tot això, a partir del testimoni escrit del doctor Ginés Geis Gotzens, qui fou cap de veterinària militar a Manila des de 1881 fins a 1892 i després en excedència de l'exèrcit va exercir de veterinar a la mateixa ciutat fins al 1895.

Els documents històrics que s'han utilitzat en la realització d'aquest treball són: la correspondència personal del Dr. Ginés Geis Gotzens amb amics i altres personalitats de l'àmbit de la veterinària de finals del segle XIX, els nomenaments oficials de l'exèrcit espanyol, retalls de diaris impresos a Manila, les notes sobre l'estudi de diverses malalties que afectaven els animals de l'exèrcit, però també als animals de la població civil de Manila i entorns, propaganda sobre l'establiment de veterinària a Manila, i fotografies de l'època. S'han mantingut les errades ortogràfiques tant en el text com en les transcripcions a l'annex.

Pel que fa a la història dels documents personals esmentats, que es tingui constància, estigueren, des del retorn de Ginés Geis de les Filipines a la península, a Cal Geis de la Plaça Nova, a Olesa de Montserrat, a saber, la casa on havia viscut la seva infància. Els seus hereus van posar a la venda la casa a la dècada de 1950 i, el 1958, en Llorenç Montagut

i n'Antònia Gumà, dos veïns d'Olesa de Montserrat que aleshores residien a Mèxic, en un dels seus viatges a la vila compraren la casa amb la intenció de viure permanentment a Olesa. Un any més tard, la família Montagut Gumà —en Llorenç, n'Antònia i els seus tres fills, Assumpció, Cèlia i Joan— s'hi va instal·lar. La família Geis es va vendre gran part del mobiliari, però no va voler vendre una part d'aquest ni la biblioteca que, segons testimonis orals, era considerablement important, i entre d'altres comptava amb el *Diccionario Enciclopédico Hispano-Americano*.¹ Això ho van deixar tancat en una de les habitacions, amb un administrador ho controlava. Anys més tard, quan els Geis residien a Barcelona, en Llorenç Montagut va comprar la biblioteca i els mobles restants a la família Geis. A partir d'aquest moment, la biblioteca del doctor Geis va passar a mans de la família Montagut Gumà. Els arxius personals van romandre dins d'un baül que havia portat de Filipines el mateix doctor Geis.

A finals de 1970, principis de 1980, la família Montagut Gumà va decidir vendre la casa. Aleshores, Joan Montagut es quedà amb gran part de la biblioteca, la major part dels llibres i documents de veterinària foren traslladats a cal Llorenç Segura, puix que era el veterinari de la família, i una última petita part de llibres va acabar a mans de Francesc Llosa, net d'en Llorenç i l'Antònia. Malauradament, quan la família Montagut Gumà es va vendre la casa, durant el procés es van perdre arxius i documents del segle XIX. Els que s'han conservat fins al dia d'avui, i que han servit per fer aquest treball, es trobaven en un sostremort del soterrani i Francesc Llosa els va recuperar i guardar, juntament amb objectes personals del doctor Geis, com ara un tinter. El mateix Francesc Llosa, que havia viscut a cal Geis durant la seva

---

¹ Imatge 1 a *Annex 1: Imatges*.

infantesa, desconeix perquè alguns dels documents es trobaven a un sostremort del soterrani i d'altres no. Actualment, ell n'és el propietari.

En una visita a casa de Francesc Llosa em va mostrar els documents i em va suggerir que seria interessant recuperar la història d'un personatge il·lustre de la vila d'Olesa de Montserrat que, d'altra banda, és completament desconegut. A mi personalment, m'interessen les històries de personatges desconeguts que s'emmarquen dins d'un context transcendent ja sigui en la història d'un país o en la història mundial. De manera que després de rumiar-ho vaig manllevar a Francesc Llosa tots els documents de què disposés sobre Ginés Geis. El febrer de 2021 vaig adquirir els arxius i vaig començar a analitzar-los.

Tenint en compte que van viatjar des de Filipines a Catalunya fa aproximadament cent trenta anys, els documents s'han conservat en bones condicions. Certament, s'ha perdut molta de la documentació original, ja que com es pot observar en les transcripcions de la correspondència personal a l'annex, hi ha salts temporals d'anys. Als seus estudis de camp també es pot deduir que falten pàgines, ja que totes estan ben enumerades. Determinades pàgines són difícils de llegir, i a les transcripcions de l'annex es pot veure que falten paraules o que algunes no estan del tot clares si són les correctes.

A banda de la correspondència privada, de la qual sobretot hi ha cartes que li escrivien d'altres a ell, destaquen els nomenaments, els quals han permès poder fer un seguiment d'on va estar en cada moment de la seva vida i què hi feia. Per sort, també s'ha conservat el seu expedient militar, i això ha servit per contrastar fonts. En un segon pla, el baül també contenia diaris —el *Diario de Manila* i *El Comercio*—, tots

ells del mateix any de 1889, propaganda del seu establiment, i documents relacionats amb la seva feina com a veterinari. Això s'ha mantingut en bon estat, i sent documents impresos són fàcils de llegir. Es desconeix el perquè s'han conservat precisament aquests diaris, o un almanac de 1887. Més enllà de la correspondència privada i els nomenaments, la resta de documents no guarden una relació clara entre si.

D'una gran utilitat també han estat l'expedient militar proporcionat per l'«Archivo general militar de Segovia», que ha permès ordenar millor on va estar Geis en cada moment i que hi va fer, i els padrons municipals de l'«Arxiu Històric Municipal d'Olesa de Montserrat».

Malauradament, és probable que entre els documents que es van perdre quan la família Montagut Gumà abandonà la casa, hi havia més documentació de valor, com ara més correspondència privada, i d'altres arxius, el contingut dels quals resulta avui dia desconegut. La major part de la informació de què es disposa data entre 1886 i 1893 i, naturalment, seria un treball complet si s'hagués disposat de documents fins i posteriors a 1898. Per aquesta raó, en alguns casos he recorregut a l'especulació per tal de completar alguns buits. És gairebé segur que hi havia més documentació personal de Ginés Geis Gotzens, i amb la informació que es disposa es pot fer un retrat prou fidedigne de la seva personalitat i del seu pensament. Evidentment, si es tinguessin més documents no seria necessari especular sobre alguns punts que han quedat sense resoldre, com ara la seva opinió sobre els esdeveniments del final de segle, però el més probable és que aquests arxius s'hagin perdut per sempre.

2. ANTECEDENTS HISTÒRICS PREVIS A L'ÚLTIM TERÇ DEL SEGLE XIX

La Corona Espanyola fou, a partir del descobriment d'Amèrica i durant segles la potència més poderosa del món i el regne amb més possessions arreu del globus. Els seus territoris anaven des del Llunyà Orient fins a Amèrica del Nord, Central i del Sud, amb possessions també a Europa i Àfrica (Imatge 2). Va ser l'època daurada de l'Imperi espanyol, aquell en el qual «nunca se pone el sol». En aquest capítol posarem en context, el declivi de l'Imperi espanyol, des del seu màxim apogeu, fins a la dècada de 1870 i, a partir d'aquest moment ens centrarem en el cas concret de Filipines.

Va ser la mala gestió econòmica i de la política exterior el que va provocar el començament de la decadència del vast imperi. El Regne d'Espanya havia aconseguit amb la conquesta d'Amèrica apoderar-se del control de l'extracció de la plata americana, tant la de Mèxic com la dels Andes, arribant a tenir el control de l'extracció del 80% de la plata mundial. L'explotació sense control d'aquest material tenia la finalitat d'abastir la metròpoli de quantitats cada cop més grans de plata per a finançar el dèficit permanent del pressupost de la corona i retornar els crèdits que s'havien contret amb els prestadors internacionals.

Imatge 2: *Mapa de l'Imperi espanyol a finals del segle XVI*

Font: “Spanish Empire”, *Wikimedia*, accedit el 24 de maig de 2021, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Spanish_Empire.png.

Aquesta arribada massiva de plata va provocar dos efectes perversos. En primer lloc, l’augment descontrolat de la massa monetària en circulació va generar un augment dels preus i, conseqüentment, la crisi de producció dels productes autòctons i la suplantació per productes que arribaven de tot Europa a preus més competitius, fins a provocar la desaparició de moltes de les manufactures locals. En segon lloc, a causa de la immensa quantitat de plata en circulació, aquesta va perdre el seu valor, arribant a ser més car el transport que la venda.²

Aquests fets van provocar una crisi de l’economia del país, agreujada pels costos de les guerres imperials contra els

---

² Pierre Vilar, “El tiempo del *Quijote*”, a *La decadencia económica de los imperios*, editat per Carlo M. Cipolla *et al.* (Madrid: Alianza editorial, 2022), 176-177.

països no catòlics. La Corona Espanyola s'havia erigit en «protectora del catolicisme» durant el regnat de Felip II,³ i això va conduir al conflicte amb els protestants de les Províncies Holandeses (1568-1648), al conflicte amb l'Imperi otomà, que finalitzà amb la Batalla de Lepant (1571) i a la Guerra anglo-espanyola (1585-1604), amb la destrucció de la flota naval espanyola (1588). Tal com assenyala Kennedy:

[S]i una proporció excesiva de los recursos del Estado se desvía de la creación de riqueza para colocarla en objetivos militares, esto puede conducir a un debilitamiento del poder nacional a largo plazo. De la misma manera, si un Estado se excede estratégicamente —digamos por la conquista de territorios extensos o el mantenimiento de guerras costosas—, corre el riesgo de que los beneficios potenciales de la expansión externa sean superados por el enorme gasto del proceso, problema que se agudiza si la nación involucrada ha entrado en un período de declive económico relativo.⁴

La política militar i imperial de Felip II, tot i l'arribada massiva de plata americana, va provocar tres fallides del tresor de la Corona: el 1557, el 1575 i el 1596, i van ser el principi d'una llarga història de fallides dels pressupostos de la monarquia hispànica. Pierre Vilar considera que l'inici de la decadència de l'Imperi espanyol s'ha de situar entre 1598, amb la mort de Felip II, i 1620; abans que la moneda castellana s'enfonsés el 1625,⁵ una idea que comparteix John H. Elliot, qui assegura que la decadència d'Espanya és en reali-

---

³ Juan Roig Obiols, *Atlas de historia universal y de España. 2/ edades moderna y contemporánea* (Barcelona: Vicens Vives, 1992), 22.

⁴ Paul Kennedy, "Introducción", a *Auge y caída de las grandes potencias* (Barcelona: Debolsillo, 2013), 10-11.

⁵ Vilar, "El tiempo", 174.